

Türk Futbolunda Yabancı Futbolcu Sınırlaması ve Türk Futbolcuların Görüşleri

Foreign Football Player Limit in Turkish Football Leagues and Opinions of

Turkish Football Players

ORİJİNAL ARAŞTIRMA/ ORIGINAL RESEARCH

Arif YÜCE^{1*},
Hakan KATIRCI¹,
Caner KUZU¹

¹Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

Özet:

Türk futbolunda profesyonelliğin kabul edilmesinden bu yana yabancı futbolcu kontenjanına yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Türk futbolunun en üst liginde son 22 futbol sezonunda (1995-2017) yabancı futbolcu sayısı %10'unun altına düşmemiş ve 2016-2017 sezonunda %50,5 ile en üst paydaya ulaşmıştır. Özellikle 2011-2012 sezonu ile birlikte Türk futbolunda yabancı futbolcuların oranı %30'un üstüne çıkmış ve bu durum birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. En önemli tartışma konusu sınırsız/sınırlı yabancı futbolcu kontenjanı uygulaması olarak ortaya çıkmıştır. Süregelen bu tartışma 2015-2016 sezonunda yabancı oyuncu serbestliği olarak ifade edebileceğimiz kuralların oluşması ile nihai noktaya ilerlemiştir. Bu bilgilerin ışığı altında bu araştırmanın amacı; Türk futbolunda 1951 yılından itibaren uygulanan yabancı futbolcu sınırlaması kuralını incelemek ve 2015-2016 futbol sezonundan itibaren uygulanan yabancı futbolcu sınırlamasına ilişkin Türk futbolcuların görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın evreni 2015-2016 futbol sezonunda Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde profesyonel kariyerini sürdüren yaklaşık 3109 Türk futbolcu, örneklemini ise kendilerine gönderilen anketi yanıtlamayı kabul eden 301 profesyonel Türk futbolcu oluşturmaktadır. Elde edilen veriler aritmetik ortalama, yüzde ve frekans analizlerinden yararlanılarak tablolar haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular "Altyapı organizasyonları", "Türk futbolcuların forma bulma şansı", "Türk futbol ekonomisi", "Türk futbol liglerinin kalitesi" ve "Türk futbolunun tanınırlığı" olmak üzere 5 ayrı başlık altında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Futbolcu, Türk Futbolu, Yabancı Futbolcu, Yabancı Futbolcu Kuralı.

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi: 03.06.2017
Kabul Tarihi: 18.12.2017
Online Yayın Tarihi: 25.12.2017

Abstract:

Since the acceptance of professionalism in Turkish football, there have been various applications of foreign player quotas. The number of foreign players in Turkey's top football league has not been below 10% during the last 22 football seasons (1995-2017) and has reached to its maximum with 50,5% during the 2016-2017 season. Especially with the 2011-2012 season, the foreign player rates in Turkish football has reached over 30% which brought many discussions to daylight. The most important argument is regarding the application of a quota with/without a limit to foreign players. This ongoing discussion has reached to an end point with the formation of rules that can be described as player freedom during the 2015-2016 season. In the light of this information, the aim of this study is to analyse the limitation rules on foreign players of Turkish football since 1951 and to present the opinions of Turkish football players regarding the foreign player limitations. The population of the research consists of approximately 3109 Turkish footballers who continue their professional career in the Professional Football League of Turkey during the 2015-2016 football season. The sample of the research consists of 301 professional Turkish footballers who agreed to respond to the questionnaire sent to them. The obtained data were turned into tables with the help of arithmetic mean, percentage and frequency analyses. Upon completion of the research, the extracted data were evaluated under five different subject topics that are setup organisations, the chance of Turkish players to find uniforms, Turkish football economy, the quality of Turkish football leagues and familiarity of Turkish football.

Keywords: Football, Football Player, Turkish Football, Foreign Football Player, Foreign Player Rule.

* Sorumlu yazar: Arif YÜCE, arifyuce@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Ortaya çıktığı dönemlerde amatör bir ruh barındıran futbol, geçen yıllar ile beraber dünyanın her köşesinde oynanmış ve daha profesyonel bir alan olarak algılanmaya başlanmıştır. Farklı ülkelerde, farklı zamanlarda yerleşen profesyonellik olgusu, büyük organizasyonlar ile birlikte düzenli ödeme ve oyuncu transferlerinin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır (Ortiz, 2012; Curry, 2004).

Türk futbolunda profesyonelleşme çabalarının 1950'li yılların başlarına dayandığı görülmektedir. 1951 yılında İstanbul Ligi'ne dâhil olan kulüplerin çabaları ile beraber futbolun bir meslek dalına dönüşme ve gelişme süreci başlamıştır (Sümer, 1988). Futbol Profesyonellik Talimatnamesinin 10 Eylül 1951 tarihinde kabul edilip 24 Eylül 1951 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Türk futbolunda profesyonellik kabul edilmiştir. 1958-1959 sezonunda Türkiye Profesyonel Futbol Ligi oluşturulmuştur (Atabeyoğlu ve ark., 2005). 1954 yılında kurulan Avrupa Futbol Birliği (UEFA) 1962 yılında Türkiye'yi bir Avrupa ülkesi olarak üyeliğe kabul etmiştir (Demirci, 1986). Özellikle 1980 sonrası yaşanan ekonomik değişim ve dönüşüm ile birlikte kitle iletişim araçlarının da yardımıyla Türk futbolu yeni bir görünüme kavuşmuştur (Talimciler, 2003; Uztuğ ve Katırcı, 2003).

2016-2017 sezonu itibari ile Türkiye Futbol Süper Liginde yer alan yabancı futbolcu sayısının tüm zamanların en yüksek oranına ulaşması (%50,5), sürekli devam eden yabancı futbolcu sayısı ve sınırlamasına yönelik tartışmaların daha da artmasına neden olmuştur.

Gerek kulüp takımlarının, gerekse de Türkiye A Milli Takımı müsabakalarının öncesinde ve sonrasında sonuçlardan bağımsız olarak devamlı tartışılan kuralın Türk futbolcuların görüşleri kapsamında incelenmesi, ilgili sınırlamanın farklı bir bakış açısı ile değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır. Bu düşünceye paralel olarak, futbolculardan elde edilen görüşlerin Türk futbol dünyası için üzerinde tartışılması gereken sonuçlar doğuracağı yorumu yapılabilir. Ayrıca yabancı futbolcu sınırlamasına yönelik daha önce gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların sayıca az olması çalışmanın önemini arttıran başka bir durum olarak ifade edilebilir. Daha önce konu ile ilgili gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda Doğan, Doğan ve Serbest (2004), profesyonel Türk futbolcuların Türkiye 1. Süper Liginde oynayan yabancı uyruklu futbolcularla ilgili düşüncelerini, Yıldırım (2008), yabancı futbolcuların, Türkiye'de futbol oynamalarına ilişkin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan görüşleri ve yerli futbolcuların yabancı futbolculara bakış açılarını, Yüce (2015) ise yabancı oyuncuların sayısı ve uygulanan yabancı oyuncu sınırlamasına yönelik spor kamuoyu

görüşlerini farklı değişkenlere göre incelemiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışma gerek güncellik açısından, gerekse de uygulanan sınırlamaya yönelik bilimsel olarak ilk kez profesyonel Türk futbolcuların görüşlerinin değerlendirilmesi bakımından özgün nitelik taşımaktadır.

Bu kapsamda bu araştırmanın amacı; Türk futbolunda 1951 yılından itibaren uygulanan yabancı futbolcu sınırlaması kuralını incelemek ve 2015-2016 futbol sezonundan itibaren uygulanan yabancı futbolcu sınırlamasına ilişkin Türk futbolcuların görüşlerini ortaya koymaktır.

Yabancı Futbolcu Sınırlaması ve Uygulamaları

Tüm Avrupa’da olduğu gibi Türk futbolunda da en önemli değişimlerden biri Bosman davası ile ortaya çıkmıştır. Belçika’da R.C. Liegeois takımında profesyonel futbol hayatını sürdüren Jean Marc Bosman’ın 1990 yılı Haziran ayında sözleşmesinin sona ermesi ve bunun ardından başlayan süreç Avrupa’da futbolcu transferinde bir dönüm noktası olarak görülebilir (Antonioni ve Cubin, 2000). R.C. Liegeois takımı Bosman’ın iki yıl boyunca hiçbir takımda oynamaması gerektiğini savunurken (Dabschech, 1996), Bosman’ın avukatları Avrupa Birliği ülkelerinde işçilerin serbest dolaşım haklarına dayanarak, sözleşmesi sona eren futbolcuların başka bir kulübe, herhangi bir bedel ödenmeksizin transfer olabilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Pearson, 2004). Ayrıca dava sürecinde UEFA’ya üye liglerde uygulanan 3+2 (3 yabancı futbolcu + oynayacağı ülkede 3 yılı genç takımda olmak üzere 5 yıldır devamlı oynamış 2 futbolcu) yabancı sınırlamasının da Avrupa Topluluğu çalışma yasalarına aykırı olduğu yönündeki görüş davaya eklenmiştir (Frick, 2009). Dava sonucunda kulübüyle sözleşmesi biten futbolculara istedikleri kulüp ile sözleşme yapabilme serbestliğini getiren ve yabancı sınırlaması uygulamasına son veren kararlar alınmıştır (Browstone, 2010). Bu kararların ardından dünya futbolunda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Avrupa’da birçok kulüp ve ülke kota sistemi ile yabancı futbolcuların liglerde oynaması gerektiğini savunmuş, ancak bu düşünce başarılı olmamıştır (Briggs, 2005). Geline son noktada birçok ülke liginin yabancı oyuncu sınırlamasını kaldırdığı görülmüştür (Schmidt, 2007).

Türk Futbolunda Yabancı Futbolcu Sınırlamaları

Türk futbolunda yabancı oyuncu transferleri profesyonellik sürecinden daha eskilere dayanmasına rağmen, resmi olarak Türk futbolunun ilk yabancı transferi 1951 yılında Adalet takımına transfer olan Oscar Garo ile gerçekleşmiştir. Futbolun profesyonelleşmesiyle Türkiye

Futbol Federasyonu (TFF)'nin yabancı futbolcu transferlerinde ilk kez sınırlama uygulaması da aynı zamanlarda olmuştur (Yüce, 2015).

TFF, yabancı futbolcu hakkında ilk sınırlandırmayı 1951 yılında takımların kadrolarında sadece 1'er yabancı futbolcu bulundurmalarına izin vererek yapmış ve bu sınırlandırma 1966 yılına kadar devam etmiştir. 1966'da izin verilen yabancı futbolcu sayısı iki olarak belirlenmiştir. İzin verilen yabancı futbolcu sayısı 1989'da üçe ve 1996'da 3+1 kuralı ile birlikte dörde çıkmıştır (Doğan, Doğan ve Serbest, 2004; Altay, Ünlü ve Karadeniz, 2012). 1998-1999 sezonunun ortasında uygulamada değişiklik yapılarak sayı 5'e çıkarılmıştır (Üçışık, 1999). 2000-2001 sezonuna gelindiğinde ise beş oyuncunun yanına +1 eklenerek, sahada 5 oyuncu, kulübede 1 oyuncu kuralı uygulanmıştır. 2001-2002 yılında ise 5+1+2 sistemine geçilmiştir. Bu sisteme göre takımlar toplamda 8 oyuncu ile sözleşme imzalayabilecek ancak, sahadaki on bir futbolcudan en fazla 5'i yabancı uyruklu olabilecek ve 1 oyuncu da yedek kulübesinde yer alabilecekti (Altay, Ünlü ve Karadeniz, 2011). 2005-2006 sezonunda Süper Ligdeki takımların 6 yabancı futbolcu oynatabilmesi kabul edilmiştir. Temmuz 2007'de 2007-2008 sezonunda geçerli olmak üzere yabancı sayısı 6+1 olarak değiştirilmiştir. TFF, Ocak 2008'de yabancı oyuncu sınırlamasında bir kez daha değişikliğe gitmiş ve 6 oyuncu aynı anda oynayabilecek, 2 oyuncu da yedek kulübesine oturacak kuralını getirmiştir (TFF, 2008-2009 Statüsü).

2008-2009 ve 2009-2010 sezonlarında da 6+2 kuralının uygulanması devam etmiş fakat TFF yine bir değişikliğe giderek 2010-2011 sezonunda 6+2+2 kuralını getirmiştir. Bu kurala göre kulüpler en fazla 10 yabancı futbolcu ile sözleşme yapabilecek ve bu futbolculardan, en fazla 8 tanesi 18 kişilik maç kadrosunda yer alabilecekti (TFF, 2010 Statüsü).

2011-2012 sezonunda kulüpler istedikleri kadar yabancı futbolcu ile sözleşme imzalayabilmiş ancak bu 18 kişilik kadroda 6+2 kuralı devam etmiştir (TFF, 2011 Statüsü). 2012-2013 sezonunda da aynı kural geçerli olmuştur. Ancak TFF yabancı sayısının kademeli olarak düşürüleceğini ve bunun yıllara göre farklılık göstereceğini belirten bir statü sunmuştur. Bu statüye göre:

- 2013-2014 Sezonunda kulüpler, en fazla 10 yabancı futbolcu ile sözleşme imzalayabilirler ve 6 yabancı uyruklu futbolcu müsabaka isim listesine yazabilirler.
- 2014-2015 Sezonunda kulüpler, en fazla 8 yabancı futbolcu ile sözleşme imzalayabilirler ve 5 yabancı uyruklu futbolcu müsabaka isim listesine yazabilirler (TFF, 2012 Statüsü).

Son olarak 2015-2016 sezonunda geçerli olmak üzere, yabancı oyuncu serbestliği olarak ifade edebileceğimiz şu kurallar yürürlüğe girmiştir:

- A Takım Listesi en fazla 28 futbolcudan oluşur.
- A Takım Listesinde yer alacak en az 14 futbolcunun, Türkiye A Milli Futbol Takımında oynama uygunluğuna sahip futbolcu olması zorunludur (TFF, 2015 Statüsü).

2016-2017 futbol sezonu transfer döneminin ardından Türkiye Futbol Süper Liginde yer alan yabancı futbolcu sayısı yüzde olarak son 22 sezon içerisindeki en büyük oranına (%50,5) ulaşmıştır. Ayrıca 242 yabancı futbolcu sayısı son 22 sezonun en üst limitini göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye Futbol Süper Liginde Yıllara Göre Yabancı Futbolcu Sayıları ve Tüm Futbolcular İçerisinde Yüzdeleri

Sezon	Sayı(n)	Yüzde(%)	Sezon	Sayı(n)	Yüzde(%)
1995-1996	61	13,34	2006-2007	126	23,07
1996-1997	85	17,20	2007-2008	130	23,03
1997-1998	92	17,93	2008-2009	157	27,06
1998-1999	96	19,08	2009-2010	163	26,63
1999-2000	101	18,80	2010-2011	200	32,73
2000-2001	124	23,26	2011-2012	186	29,29
2001-2002	140	26,87	2012-2013	186	35,02
2002-2003	137	24,95	2013-2014	201	42,31
2003-2004	131	23,60	2014-2015	196	31,46
2004-2005	137	24,64	2015-2016	255	38,0
2005-2006	137	23,70	2016-2017	242	50,5

Kaynak: (GSGM Sporcu verilerinden düzenleyen Yıldırım, 2008:34; Transfermarkt.com, 2016, 2017).

Tüm bu bilgilerin ışığı altında bu araştırmanın amacı Türk futbolunda 1951 yılından itibaren uygulanan yabancı futbolcu sınırlaması kuralını incelemek ve 2015-2016 futbol sezonundan itibaren uygulanan yabancı futbolcu sınırlamasına ilişkin Türk futbolcuların görüşlerini ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular iki ana grup altında incelenmiştir. Bu gruplardan biri profesyonel futbolcuların demografik özelliklerini, kazançlarını, oynadıkları ligleri, mevkileri, milli takım düzeyinde görev alıp almadıklarını ve yabancı futbolcu sınırlamasının Türk futboluna katkı sağlayıp sağlamadığına ilişkin görüşlerini içermektedir. Bir diğer grupta ise yabancı futbolcu sınırlamasına ilişkin hazırlanan ifadelerle yönelik olarak profesyonel futbolcuların görüşleri değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımları

Yaş	Frekans	Yüzde (%)
17 ve altı	6	2,0
18-23 arası	145	48,2
24-27 arası	84	27,9
28-31 arası	51	26,9
32 ve üzeri	15	5,0
Total	301	100,0

Tablo 2.'de görüldüğü üzere araştırmaya en fazla 18-23 yaş arası (%48,2) profesyonel futbolcu katılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Değişkenine Göre Dağılımları

Eğitim	Frekans	Yüzde (%)
İlköğretim	21	7,0
Lise	206	68,4
Önlisans	31	10,3
Lisans	41	13,6
Lisansüstü	2	0,7
Total	301	100,0

Tablo 3.'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların büyük çoğunluğu (%68,4) lise mezunudur.

Tablo 4. Katılımcıların Profesyonel Olarak Futbol Oynama Sürelerine Göre Dağılımları

Süre	Frekans	Yüzde (%)
1 yıldan az	22	7,3
1-4 yıl arası	121	40,2
5-8 yıl arası	81	26,9
9-13 yıl arası	64	21,3
14 ve üstü	13	4,3
Total	301	100,0

Tablo 4.'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların çoğunluğu (%40,2) 1-4 yıl süresince profesyonel olarak futbol oynamaktadır. Diğer yoğunlaşmaların ise 5-8 yıl (%26,9) ve 9-13 (%21,3) yıl arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Liglere Göre Dağılımları

Lig	Frekans	Yüzde (%)
Süper Lig	38	12,6
PTT 1.Lig	41	13,6
2.Lig	84	27,9
3.Lig	138	45,8
Total	301	100,0

Tablo 5.'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların %12,6'sı Süper Lig'de oynarken, %45,8'i 3.Lig, %13,6'sı PTT 1.Lig, %27,9'u ise 2.Ligde oynamaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların Görev Aldıkları Mevkilere Göre Dağılımları

Mevkii	Frekans	Yüzde (%)
Kaleci	41	13,6
Defans	114	37,9
Orta Saha	102	33,9
Forvet	44	14,6
Total	301	100,0

Tablo 6.'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların görev aldıkları mevkiler defans (%37,9) ve orta saha (%33,9) mevkilerinde yoğunluk göstermektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Bir Sezonda Ortalama Kazançlarına Göre Dağılımları

Ortalama Kazanç	Frekans	Yüzde (%)
10-50 bin	123	40,9
51-100 bin	93	30,9
101-250 bin	38	12,6
251 bin-500 bin	19	6,3
501 bin-1Milyon	11	3,7
1 Milyondan fazla	17	5,6
Total	301	100,0

Tablo 7.'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların çoğunluğu (%40,9) bir sezonda ortalama 10-50 bin TL kazanç sağlamaktadır. Daha sonra sırasıyla 51-100 bin TL (%30,9), 101-250 bin TL (%12,6), 251-500 bin TL (%6,3), 1 Milyon TL'den fazla (%5,6) ve 501 bin – 1 Milyon TL (%3,7) arasında dağılım göstermektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Profesyonel Futbol Kariyerleri İçerisinde Milli Takımlar Düzeyinde Oynamalarına İlişkin Dağılım

Milli Takımda Oynama	Frekans	Yüzde (%)
Evet	66	21,9
Hayır	235	78,1
Total	301	100,0

Tablo 8.'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların %21,9'u profesyonel futbolculuk kariyerleri içerisinde milli takımlar düzeyinde futbol oynamıştır.

Tablo 9. Katılımcıların 2015-2016 Sezonunda Uygulanan Yabancı Kontenjanın Yararlı Olup Olmayacağına Dair Görüşlerinin Dağılımı

Görüş	Frekans	Yüzde (%)
Evet	56	18,6
Hayır	245	81,4
Total	301	100,0

Tablo 9.'da görüldüğü üzere araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların 81,4'ü, 2015-2016 sezonunda uygulanan yabancı kontenjanı kuralının yararlı olmayacağını düşünmektedirler.

Tablo 10. Katılımcıların Yabancı Futbolcuların Sayısına İlişkin Maddelere Verdikleri Yanıtların Yüzde Frekans Dağılımı

İfadeler	Hiç Katılmıyorum		Az Katılıyorum		Orta Düz. Katılıyorum		Çok Katılıyorum		Tam Katılıyorum		Ort. (x)
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Altyapıdan yetişen futbolcuların gelişmesini engeller.	43	14,3	28	9,3	23	7,6	42	14	165	54,8	3,85
Altyapıda yetişen futbolcuların motivasyonlarını olumsuz etkiler.	37	12,3	37	12,3	23	7,6	47	15,6	157	52,2	3,83
Türk futbolcuların daha az forma şansı bulmasına neden olur.	10	3,3	36	12	17	5,6	49	16,3	189	62,8	4,23
Türk futbolcuların daha az ücret almasına neden olur.	12	4,0	13	4,3	13	4,3	35	11,6	228	75,7	4,50
Türk futbolcuların daha üst düzey liglerde veya takımlarda oynama ihtimalini düşürür.	17	5,6	36	12	26	8,6	40	13,3	182	60,5	4,10
Kulüplerde ekonomik sorunların oluşmasına neden olur.	23	7,6	15	5	33	11	42	14	188	62,5	4,18
Belirli mevkilerdeki yetenekli Türk oyuncuların sayısı azalır	21	7	20	6,6	28	9,3	33	11	199	66,1	4,22
Türk futbolcuların uluslararası pazar tarafından fark edilmesini sağlar.	91	30,2	46	15,3	66	21,9	49	16,3	49	16,3	2,73
Liglerin kalitesini düşürür.	110	36,5	81	26,9	30	10	17	5,6	63	20,9	2,47
Devşirme oyuncu sayısı artar.	75	24,9	33	11	46	15,3	25	8,3	122	40,5	3,28
Türkiye'den yurtdışına giden/gidecek futbolcu sayısı artar	75	24,9	38	12,6	68	22,6	54	17,9	66	21,9	2,99
Türk futbolunun gelişmesine katkı sağlar	127	42,2	76	25,2	47	15,6	31	10,3	20	6,6	2,13
Türk futboluna özgü futbol anlayışının oluşmasını/gelişmesini engeller	16	5,3	26	8,6	23	7,6	17	5,6	219	72,8	4,31
Futbolcu transferlerine çok para harcanmasına neden olur.	18	6	24	8,0	28	9,3	37	12,3	194	64,5	4,21
Yönetici ve araçlar daha fazla para kazanmasını sağlar.	4	1,3	20	6,6	22	7,3	31	10,3	224	74,4	4,49
Kulüp kaynaklarının verimsiz kullanımına yol açar.	13	4,3	23	7,6	39	13	33	11	193	64,1	4,22
Milli takımlar düzeyine olumsuz yansır.	27	9	17	5,6	23	7,6	23	7,6	211	70,1	4,24
Takımların kalitesi artar.	28	9,3	50	16,6	82	27,2	62	20,6	79	26,2	3,37
Türk liglerinde oynanan futbol daha zevkli ve izlenebilir hale gelir	32	10,6	50	16,6	83	27,6	62	20,6	74	24,6	3,31
Türk takımlarının tanınırlığı artar.	19	6,3	16	5,3	55	18,3	55	18,3	156	51,8	4,03
Takımlar içerisindeki rekabet artar.	79	26,2	51	16,9	52	17,3	52	17,3	67	22,3	2,92
Uluslararası organizasyonlarda takımların rekabet gücünü artırır.	15	5,0	18	6,0	48	15,9	52	17,3	168	55,8	4,12
Kulüplerin geleceğe yönelik planlar yapmalarına engel olur.	58	19,3	40	13,3	38	12,6	24	8	141	46,8	3,49
Seyirci sayısında artış olur.	43	14,3	31	10,3	74	24,6	47	15,6	106	35,2	3,47

Tablo 10.'da görüldüğü üzere; Katılımcıların %54,8'i yabancı futbolcuların sayısına ilişkin uygulamanın altyapıdan yetişen futbolcuların gelişimini engelleyeceğini düşünmektedir. Buna karşın sadece %14,3'lük kesim bu görüşe hiç katılmamaktadır. Katılımcıların %52,2'si yabancı futbolcuların sayısına ilişkin uygulamanın altyapıda yetişen futbolcuların motivasyonlarını olumsuz etkileyeceğini düşünmektedir. Ayrıca katılımcıların %62,8'i "Türk futbolcuların daha az forma şansı bulmasına neden olur" ifadesine tam katılırken, %16,3'ü çok katılıyorum, %5,6'sı orta düzeyde katılıyorum, %12'si az katılıyorum düzeyinde görüş bildirmiştir. Takımların içerisinde rekabetin artacağı yönünde ise %26,2 oranında hiç katılmıyorum düzeyinde görüş bulunmaktadır.

Araştırma bulgularına bağlı olarak katılımcıların çok büyük çoğunluğunun (%75,7) yabancı futbolcuların sayısına ilişkin uygulamaya yönelik sunulan "Türk futbolcuların daha az ücret almasına neden olur" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirdiği ifade edilebilir. Bunun yanında katılımcıların çoğunluğu (%60,4) yabancı futbolcuların sayısına ilişkin uygulamaya yönelik sunulan "Türk futbolcuların daha üst düzey liglerde veya takımlarda oynama ihtimalini düşürür" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu (%66,1) yabancı futbolcuların sayısına ilişkin uygulamaya yönelik sunulan "belirli mevkilerdeki yetenekli Türk oyuncuların sayısı azalır" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Tüm bunların yanında katılımcıların %40,5'i yabancı futbolcu sınırlamasının devşirme oyuncu sayısı artıracığını tam katılıyorum düzeyinde düşünürken, %5,6'sı çok katılıyorum düzeyinde düşünmektedir.

Araştırma bulguları katılımcıların %62,5'inin yabancı futbolcu sınırlamasıyla kulüplerde ekonomik sorunların oluşacağını tam katılıyorum düzeyinde, %14'ünün çok katılıyorum düzeyinde ve %11'inin ise orta düzeyde katılıyorum düzeyinde düşündüğünü göstermektedir. Bunun yanında katılımcıların çoğunluğu (%64,5) "Futbolcu transferlerine çok para harcanmasına neden olur" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu (%64,1) "Kulüp kaynaklarının verimsiz kullanılmasına yol açar" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirmiştir. Tüm bunların yanında katılımcıların büyük çoğunluğu [Tam katılıyorum, (%74,5)] yabancı futbolcu kuralının yönetici ve aracılardan daha fazla para kazanmasına yol açacağını düşünmektedir.

Katılımcıların yarısından fazlası [Tam katılıyorum, (%51,8)] yabancı futbolcu sayısına ilişkin uygulamaya bağlı olarak Türk takımlarının tanınırlığını arttıracığını düşünmektedir. Ayrıca

benzer şekilde katılımcıların yarısından fazlası [Tam katılıyorum, (%55,8)] uluslararası organizasyonlarda Türk takımlarının rekabet gücünün artacağını düşünmekte, %26,2'si de Türk takımlarının kalitesinin artacağı görüşündedir.

Katılımcıların %30,2'si, "Türk futbolcuların uluslararası pazar tarafından fark edilmesini sağlar" ifadesine hiç katılmadıklarını belirtirken, %16,3 tam katılıyorum ve çok katılıyorum düzeyinde görüş bildirmiştir. Ayrıca katılımcıların %24,9'u yabancı futbolcuların sayısına ilişkin uygulamaya yönelik sunulan "Türkiye'den yurtdışına giden/gidecek futbolcu sayısı artar" ifadesine hiç katılmazken, %12,6 az katılıyorum, %22,6 orta düzeyde katılıyorum, %17,9 çok katılıyorum, %21,9 ise tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirmiştir. Katılımcıların %42,2'si "Türk futbolunun gelişmesine katkı sağlar" ifadesine hiç katılmıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların %20,9'u liglerde kalitenin düşeceğini tam katılıyorum düzeyinde düşünmektedir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu (%72,8) "Türk futboluna özgü futbol anlayışının oluşmasını/gelişmesini engeller" görüşüne tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirmiştir. Katılımcıların %27,6'sı ise "Türk liglerinde oynanan futbol daha zevkli ve izlenebilir hale gelir" ifadesine orta düzeyde katılırken, %24,6'sı tam katılıyorum, %20,6'sı ise çok katılıyorum düzeyinde görüş bildirmiştir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde yabancı futbolcu kuralının Türk Milli futbol takımlarına olumsuz yönde etki edeceği yönünde hakim [Tam katılıyorum, (%70,1)] bir görüş olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %46,8'i "Kulüplerin geleceğe yönelik planlar yapmalarına engel olur" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirirken, %19,3 hiç katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir.

Son olarak katılımcıların %35,2'sinin "Seyirci sayısında artış olur" ifadesine tam katılıyorum düzeyinde görüş bildirdiği, %15,6'sının çok katılıyorum, %24,6'sının ise orta düzeyde katılıyorum şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türk Futbolunda Yabancı Futbolcu Sınırlaması

Türk futbolunda 24 Eylül 1951 tarihinde yürürlüğe giren profesyonellik anlayışı futbolcu transferlerinde yasal düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu düzenlemelerden biri yabancı futbolcu transferlerine ilişkindir. Türk futbolunda ilk yabancı transferi 1951 yılında gerçekleşmiş ve o yıldan bu yana dünyanın çeşitli bölgelerinden Türk futboluna yabancı futbolcu transferi yapılmıştır. Son 22 sezonu değerlendirdiğimizde (1995-2017) Türk futbolunun en üst liginde yabancı futbolcu sayısı hiçbir zaman %10'un altına düşmemiş ve 2016-2017 sezonunda %50,5 ile en üst paydaya ulaşmıştır. Özellikle 2011-2012 sezonu ile birlikte Türk futbolunda yabancı futbolcuların oranı %30'un üstüne çıkmış ve bu durum birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. En önemli tartışma konularından biri sınırsız/sınırlı yabancı futbolcu uygulaması yönünde ortaya çıkmıştır. Süregelen bu tartışma 2015-2016 sezonunda yabancı oyuncu serbestliği olarak ifade edebileceğimiz kuralların oluşması ile nihai noktaya ilerlemiştir. Peki, gerçekten yabancı oyuncu serbestliği Türk futboluna bir fayda sağlamakta mıdır?

5 Ocak 2015 tarihinde Kulüpler Birliği Vakfı ve Türkiye Futbol Federasyonunun ortaklaşa yaptığı toplantının ardından gerçekleşen basın toplantısında TFF başkanı Yıldırım Demirören'in "Devrim" olarak tanımladığı (Eurosport, 2015) yeni yabancı kuralı (Spor Toto Süper Lig'de, 28 kişilik takım kadrolarında 14, 18 kişilik maç kadrolarında ise tamamı ilk 11'de oynayabilecek şekilde 11 yabancı oyuncu bulundurma hakkı) 2015-2016 futbol sezonunda Türk futbolunda uygulanmaya başlanmıştır. O dönem Adana Demirspor'da teknik direktörlük görevini sürdüren Samet Aybaba "*Türkiye futbolcu mezarlığına dönecek*" ifadesi ile (sporx.com, 2015) uygulamanın problemler doğuracağını belirtirken, Beşiktaş Jimnastik Kulübü başkanı Fikret Orman yabancı futbolcu sınırlaması ile ilgili sıklıkla ortaya çıkan değişimlerin, sporcu sözleşmelerine olumsuz etkilerde bulunacağını ifade etmiştir (Cumhuriyet, 2015). Galatasaray Spor Kulübü başkanı Duygun Yarsuvat ise "*Bunların içinde 11'i de yabancı olabilir. Bütün yapılan planlama Türk futboluna Türk genç futbolcular yetiştirmesini sağlamaktır*" ifadesi ile (Cumhuriyet, 2015) uygulamaya destek vermiştir. Uygulamaya yönelik bir başka destek de Mersin İdman Yurdu Spor Kulübü başkanı Ali Kahramanlı'dan gelmiştir. Türkiye'de istedikleri oyuncularını uygun fiyata bulmakta zorlandıklarını vurgulayan Kahramanlı, "*Fiyatlar yüksek. Bir sürü para veriyorsun ama randıman alamadığın da oluyor. Alınan karar doğru bir uygulama. Yeni kriterler de getirildi. Eğer*

bunlar iyi uygulanırsa faydalı olur. Alınan karar, rekabeti artıracak ve fayda getirecektir” (Cumhuriyet, 2015) ifadeleri ile desteğini ortaya koymuştur.

Geçmişte profesyonel düzeyde futbol oynamış ve A milli takım düzeyine kadar ulaşmış olan Saffet Sancaklı'nın yabancı sınırlamasına ilişkin sözleri ise manidardır: “... *Fatih Terim gibi bir adamın Türk futbolunu kurtaracağı iddiasıyla 14 yabancı projesini açıklaması talihsizliktir.*” (Fanatik, 2015). 2015-2016 futbol sezonunda Katar Yıldızlar Liginde teknik direktörlük yapan Bülent Uygun ise “*Türk futbolu bitmiş durumdaydı, şimdi tamamen bitmiş oldu. Bundan sonra 20 milyon Türk gencinden herhangi bir şey beklemek yanlış olur. Çünkü bekleyebileceğimiz bir sistem yok*” (Posta, 2015) ifadeleri ile uygulamaya konulan yabancı futbolcu kuralını eleştirmiştir.

Türk Futbolunda Yabancı Sınırlamasına Yönelik Futbolcuların Görüşleri

Türk futbolunda yabancı sınırlamasına yönelik değerlendirmelerin içinde futbolu üreten emekçilerin, bir başka ifade ile futbolcuların görüşlerinin bulunmamasının nedeni kamuoyuna yansıyan sınırlı futbolcu görüşüdür. Bu çalışma yabancı futbolcu kuralına ilişkin profesyonel futbolcuların görüşlerini temsil etmesi sebebiyle hem içerik hem de özgünlük açısından bir değer taşımaktadır. Araştırma 2015-2016 futbol sezonunda Türk futbolunda profesyonel düzeyde futbol oynayan 301 futbolcu görüşünü içermektedir. Çalışmaya katılan profesyonel futbolcuların büyük bir çoğunluğu (%68,4) lise mezunudur. Dünya genelinde 13.876 profesyonel futbolcunun katıldığı FifPro (2016) raporunda elde edilen veriler de benzer nitelikler taşımaktadır. Rapora göre futbolcuların sadece %12'si üniversite mezunu iken %72'si lise mezunudur.

Araştırmaya katılan futbolcuların %52,5'i 5 yıldan daha fazla süredir profesyonel olarak futbol oynamaktadır. Herhangi bir meslek grubu içerisinde çalışma yılının fazlalığı daha rasyonel değerlendirmelerin yapılmasına fırsat tanıyabilir. Dolayısıyla futbolculardan elde edilen görüşlerin Türk futbol dünyası için üzerinde tartışılması gereken sonuçlar doğuracağı yorumu yapılabilir.

Araştırma verileri incelendiğinde, elde edilen bulgular 5 ayrı grup içerisinde değerlendirilebilir. Bunlar; altyapı organizasyonları, Türk futbolcuların forma bulma şansı, Türk futbol ekonomisi, Türk futbol liglerinin kalitesi ve Türk futbolunun tanınırlığıdır.

Araştırmaya katılan futbolcuların çoğunluğu (%76,4) yabancı futbolcu sınırlamasında uygulanan serbestliğin altyapı organizasyonlarına olumsuz etki edeceği görüşüne orta ve daha üst

düzeyde katılmaktadır. 2016-2017 sezonuna ilişkin veriler bu görüşü desteklemektedir. Karaman (2017), U-17, U-18, U-19, U-21 ve A Milli Takıma davet edilen son aday kadrolarda bulunan 100 futbolcunun yetiştiği takımlar incelendiğinde, sezonu şampiyon tamamlayan Beşiktaş'ın kendi altyapısından tek bir isme bile ay-yıldızlı formayı giydiremediğini ifade etmiştir. Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş de bir basın toplantısında bu konuya değinerek, “*Altyapıdan Necip ve Atınç'ın çıkması yaylada çiçek açması gibi bir şey... Oysa bizim de yetiştirmemiz lazım. Bu konu bizler için çok önemli...*” diyerek sıkıntının farkında olduklarını göstermiştir. Ayrıca 2016-2017 futbol sezonunun ilk 25 haftasında 18 Süper Lig ekibinin 10'u kendi yetiştirdiği oyunculara hiç şans tanımazken, forma şansı bulan 459 oyuncunun sadece 17'si kendi yetiştiği kulüpte oynamıştır (Karaman, 2017). İstatistikler ve futbolcuların verdiği yanıtlar birbiri ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda yabancı futbolcu sınırlamasında uygulanan serbestliğin ve yabancı futbolculara yönelik talebin altyapı organizasyonlarından yetişecek Türk futbolcuların tercih edilmesine olumsuz etki ettiği yorumu yapılabilir.

Araştırma sonuçları yabancı futbolcu sınırlamasının Türk futbolcuların forma şansını azalttığı görüşünü ortaya çıkarmaktadır. Altyapıdan yetişen oyuncuların müsabaka kadrolarında yer almalarına ilişkin CIES (2017) raporuna göre Türkiye, %68,6 oranı ile Avrupa'nın tüm liglerinde oyunda kalma süresi açısından en çok yabancı futbolcu oynatan 2. ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Türk kulüplerinin altyapıdan futbolcu yetiştirme konusunda yeterli çaba ve başarıyı gösterememesi, yabancı futbolcuların Türk futbolculara göre daha fazla süre alması gibi sonuçlar çalışma kapsamında profesyonel futbolcuların verdiği yanıtlar ile örtüşmektedir. Aslan ve ark. (2015) da süper Türkiye Futbol Süper Liginde yer alan takımların kendi altyapılarından yetiştirdikleri oyunculara yer verme oranlarını incelediği araştırmasında benzer sonuçlara ulaşmış ve takımların kendi altyapılarından yetiştirip A takım kadrosuna dâhil ettiği futbolculara maçlarda yeterli oynama şansı vermediklerini ifade etmiştir. Futbolcuların “Altyapıdan yetişen futbolcuların gelişmesini engeller” ifadesine %85,7 oranında, “Türk futbolcuların daha az forma şansı bulmasına neden olur.” ifadesine ise %96,7 oranında katılması ilgili verileri doğrular niteliktedir. Ayrıca bu durumun araştırma kapsamında futbolcuların yüksek oranda katıldığı (%94,6) “Türk futboluna özgü futbol anlayışının oluşmasını/gelişmesini engeller” ifadesi ile bağlantılı olduğu yorumu da yapılabilir.

Araştırma sonuçları profesyonel futbolcuların yabancı futbolcu sınırlamasının yaratacağı ekonominin Türk futboluna zarar vereceğini düşündüğü yönündedir. Gerek ekonomisi, gerekse de

tarafından sayıları olarak Türk futbolunun önde gelen dört spor kulübü (Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe, Trabzonspor) 2014-2017 arasındaki son 3 sezonda toplam 120 futbolcuyu kadrosuna katarken; bonservis, kiralama ya da imza parası olarak toplam 195 milyon 445 bin avro (Yaklaşık 790 milyon lira) ödeme yapmıştır (Hürriyet, 2017). Böylesi bir harcama büyüklüğünün Türk futbol ekonomisine zarar verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Var olan yabancı futbolcu sınırlamasının Türk futbolunda kaliteyi artıracak yönünde görüşler olmasına rağmen, seyirci sayısına baktığımızda oluşan kalitenin yerinde izler kitle (seyirci ortalaması) oluşturmadığı görülecektir. European Football Statistics (EFS, 2017) verilerine göre Süper Lig’de 2013-14 sezonunda seyirci ortalaması 12.131 iken 2014-15 sezonunda 7.989’a düşmüş ve 2015-16 sezonunda ise 8.427 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamların birçok Avrupa liginde alt liglerin seyirci ortalamasının altında olması kalite-talep dengesindeki yetersiz sonucu göstermesi açısından önemlidir.

Araştırma verileri ile ilgili son grup Türk futbolunun tanınırlığı ile ilişkilidir. Araştırmaya katılan profesyonel futbolcuların önemli bir bölümü Türk takımlarının tanınırlığının artacağını düşünmektedir. Ayrıca uluslararası organizasyonlarda takımların rekabet gücünün artacağı yönünde de bir görüş birliği söz konusudur. Oysa ki, 2016-2017 futbol sezonunda Avrupa’daki organizasyonlarda mücadele eden Türk futbol kulüplerinin ya ön eleme turlarında ya da gruplarda elenmesi bu görüşün gerçekte oluşmadığını göstermektedir. Tüm bu bilgiler ışığında sınırsız yabancı futbolcu uygulamasının Türk futbolunda istenilen amaçları gerçekleştiremediği söylenebilir. Dolayısıyla düzenlemenin yeniden ele alınması ve Türk futboluna katkı sağlayacak biçimde düzenlenmesi gereği bir sonuç önerisi olarak ifade edilebilir.

KAYNAKLAR

- Altay, İ., Ünlü, S., & Karadeniz, F. (2012). Kimler Geçti Kimler Var. Türkiye: Sabah Gazetesi.
- Antonioni, P., & Cubin, J. (2000). The Bosman Ruling and the Emergence of a Single Market in Soccer Talent. *European Journal of Law and Economics*, 9(2), 157-173.
- Aslan, C.S., Akça, F., Müniroğlu, S. (2015). Süper Lig Futbol Takımlarının Altyapılarından Oyuncu Yetiştirme Verimliliklerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi Spormetre*, 13(2), 103-112.
- Atabeyoğlu, C., Arıpınar, E., Hiçyılmaz, E., Mengütay, S., Ünal, Ş., Sezer, İ., Meyva, Y. (2005). *Spor Ansiklopedisi* (Cilt 2). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Briggs, L.V. (2005). UEFA V. The European Community: Attempts Of The Governing Body Of European Soccer to Circumvent EU Freedom Of Movement And Antidiscrimination Labor. *Chicago Journal of International Law*, 6(1), 439-454.
- Browstone, J. (2010). The Bosman Ruling: Impact of Player Mobility on FIFA Rankings. *The Bosman Ruling: Impact of Player Mobility on FIFA Rankings*. ABD: Haverford College.
- CIES (2017). *CIES Football Observatory Digital Atlas*. <http://www.football-observatory.com/IMG/sites/atlas/en/> Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2017

- Cumhuriyet (2015). *Kulüplerden Yabancı Kuralına İlk Tepkiler* http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/futbol/179405/Kuluplerden_yabanci_kararina_ilk_tepkiler.html Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2017
- Curry, G. (2004). Playing for money: James J. Lang and emergent soccer professionalism in Sheffield. *Soccer & Society*, 5(3), 336-355.
- Dabscheck, B. (1996). Assaults on Soccer`s Compensation system: Europe and Australia Compared. *Sporting Traditions*, 13(1), 81-107.
- Demirci, N. (1986). *Sporda Teşkilatlandırma ve Organizasyonlar*. Ankara: B.T.S.G.M. Yayınları.
- Doğan, M., Doğan, A., & Serbest, M. (2004). Profesyonel Türk Futbolcuların Türkiye 1. Süper Liginde Oynayan Yabancı Uyrıklı Futbolcularla İlgili Düşünceleri Üzerine Bir Çalışma. *Atatürk Üniversitesi BESYO, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 30-39.
- Eurosport (2015). *Yeni Yabancı Kuralı Açıklandı!* http://tr.eurosport.com/futbol/super-lig/2014-2015/yabanci-kurali-aciklandi-yeni-yabanci-kurali-ne-kac-tane-yabanci-futbolcu-kadroda-olabilecek_sto4535210/story.shtml Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2017
- EFS (2017). *European Football Statics*, <http://www.european-football-statistics.co.uk/attn.htm> Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2017
- Fanatik (2015). *Saffet Sancaklı'dan Şok İddialar!* <http://www.fanatik.com.tr/2015/06/29/saffet-sancaklidan-sok-iddialar-609792> Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2017
- FIFPro (2016). 2016 FIFPro Global Employment Report.
- Frick, B. (2009). Globalization and Factor Mobility The Impact of the “Bosman-Ruling” on Player Migration in Professional Soccer. *Journal of Sport Economics*, 10(1), 88-106.
- Hürriyet (2017). *4 büyükler' transferde para saçı!* <http://www.hurriyet.com.tr/4-buyukler-transferde-para-sacti-40339340>. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2017
- Karaman, T. (2017). *Adları süper Kendileri Değil!* <http://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2017/04/01/adlari-super-kendileri-degil> Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2017
- Ortiz, E. (2012). Analysis of the Soccer Labor Market In Europe 2011-2012: History and Trends of Players From Argentina, Brazil, and West Africa.
- Pearson, G. (2004). *The Bosman Case, Eu Law And The Transfer System*. Liverpool: University of Liverpool Football Industry Group .
- Posta (2015). <http://www.posta.com.tr/bulent-uygun-turk-futbolu-simdi-bitti-haberi-262080> Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2017
- Schmidt, T. (2007). The Effects Of The Bosman-Case On The Professional Football Leagues With Special Regard To The Top-Five Leagues. *The Effects Of The Bosman-Case On The Professional Football Leagues With Special Regard To The Top-Five Leagues*, 22-38. Twente: University of Twente.
- Sporx (2015). *Türkiye Futbolcu Mezarlığına Dönecek*. <http://www.sporx.com/turkiye-futbolcu-mezarligina-donecek-SXHBQ445308SXQ> Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2017
- Sümer, R. (1988). *Sporda Demokrasi: Belgeler-Yorumlar*. Ankara: Güven Matbaası.
- Talimciler, A. (2003). *Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- TFF - Süper Lig Müsabakaları Statüleri. (2008-2009-2010-2011-2012,2015-2016). <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=133> Erişim Tarihi: 14 Mart 2017
- Transfmarkt (2016-2017). <http://www.transfermarkt.com/wettbewerbe/national/wettbewerbe/174>, <https://www.transfermarkt.co.uk/super-lig/startseite/wettbewerb/TR1> Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2017
- Uztağ, F., & Katırcı, H. (2003). Sport Marketing In Turkish Football: Clubs and Their Licensed Product Strategies. 2. *Congreso Mundial De Ciencias De La Actividad Fisica Y Del Deporte: Deporte Y Calidad De Vida* (s. 110). Granada: Impreso en Graficas Alhambra.
- Üçışık, F.H. (1999). *Sporda Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yıldırım, E. (2008). *Profesyonel Ligdeki Yabancı Futbolcuların, Türkiye'de Futbol Oynamalarına İlişkin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açından Görüşleri ve Yerli Futbolcuların Yabancı Futbolculara Bakış Açılıarı*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yüce, A. (2015). *Türk Spor Kamuyu ve Yabancı Futbolcular: Türk Spor Kamuyunun Yabancı Futbolcu Sayısına İlişkin Görüşleri*. Düsseldorf: Türkiye Alim Kitapları.